

TÜRK ŞİİRİNDE TÜRKÇE’NİN ESTETİĞİ

Türkçe’nin şiir diline akseden estetiği ve ifade kudreti; sekizinci asırda taşlara hakkedilen Orhun Kitabelerindeki dil inceliği ve kıvraklığı ile şekillenip, on ikinci asırda Pîr-i Türkistan Ahmet Yesevî’nin hikmetlerinde çağlamağa, on üçüncü yüzyılın gönül şairi Yûnus’un ilahilerindeki aşk çilesinde nûrlanmaya başlar. Aklın, fikrin, tefekkürün vecdiyle yıkanmış, yüklenmiş bu iri, duru, diri dilin estetik yapısı ve ifade kudreti, özellikle Dinî - Tasavvufî Halk Şiiri ile Dede Korkut Hikâyelerinde bütün haşmetiyle Edebiyat Tarihine mührünü basar. Türkçe olmadan Türk İslâm kültür ve medeniyeti, edebî dil olmadan da Türk Edebiyatı düşünülemez, yaşanılmaz, yaşatılmaz. Namık Kemal’in: “Lisan-ı Osmanî’nin edebiyatı hakkında bazı mülâhazatı şâmildir” başlıklı makalesinde ileri sürdüğü: “*Dil edebiyatın temelidir, edebiyat ise bir milletin ruhudur.*”¹ şeklindeki tezi de bize aynı zaviyeden ışık tutmaktadır. İnsan topluluklarının bir yığın olmaktan kurtarılıp şuurlu cemiyet, bir millet haline gelmesinde önemli bir vasıta olan dil, bu yapı ve fonksiyonunu topluluklardaki mevcut duygu, düşünce ve inanç birliğini tesis etmekle başarır.

Şiirin dili; sosyal hayatta kullandığımız, bünyesinde hukuk dili, argo dili, ticaret dili, resmî dil, dinî dil gibi dilleri barındıran “günlük dil” değildir. Bu dil; fen ve sosyal bilim alanlarında fikir, bilgi, buluş, icat ve bu sahadaki yorumlarımızı ihtiva eden “ilim dili” de değildir.² Şiirin dili edebî dil içinde, nazma dayalı; düz yazıdan farklı bir gramer yapısı olan; anlam, çağrışım, duygu ve ses değeri taşıyan kelimelerle kurulan mısra yapısı ve dil hassasiyetine sahip; bünyesinde ahenk unsurları taşıyan; başka bir dile çevrilemeyen ve kapalı hususiyetleri olan bir üst dildir.³ İşte bu haddeden geçmiş Türkçe sayesinde aşklarımız duyulur, yaşanır, yaşatılır; umutlarımız okunur, okutulur; heyecanlarımız, hasretlerimiz terennüm edilir... Bu dil, millî ve manevî güzelliklerle, kalıcı değerlerle kaynaşır, bütünleşir milletin ma’şeri vicdanında büyüüp vatan olur; geleceğe yön veren bir ideal olur... Bu dil bazen Yûnus’un duygu ve düşünce estetiğinde:

*Karanfiller ağlamış dillerince söylemiş
Hep çiçekler böylemiş tesbih okur çiçekler⁴*

tarzında ifadesini bulur. Ağlayan karanfiller, kendi dillerince tesbih okuyan çiçekler, esasen insanı, insanın içinde yaşadığı muhtelif hâlleri insana anlatan estetik sembollerdir. Bu imajlarda “ağlamak, söylemek, tesbih okumak” gibi çiçeklere atfedilen fiillerle yapılan şahıslandırmalar aslında derin bir dinî duyarlılığa, ilâhi bir hakikate de dikkatleri çeker. Allah (cc), İsrâ sûresi 44. âyetinde: “*Yedi gök, dünya ve bunlarda bulunan herkes, O’nu tesbih eder. O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O çok yumuşak ve bağışlayıcıdır.*”; Ahzâb Sûresi 41-42. âyetlerde ise: “*Ey inananlar, Allah’ı çokça zikredin.*”; “*Ve O’nu sabah akşam tesbih edin*” buyurmaktadır. Bu inanç ve değer hükümleri, Türkçe’ye dinamik bir anlatım istidadı kazandıran Yûnus’un gönlünde:

*Dağlar ile taşlar ile çağırayın Mevlâ’m seni
Seherlerde kuşlar ile çağırayın Mevlâ’m seni⁵*

şeklinde hâlis bir sese, estetik bir lisâna bürünür. Yûnus, ilâhi bir ilham mecrasında canlı cansız

¹) Mehmet KAPLAN, **Kültür ve Dil**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1999, Onikinci Baskı, s.117.

²) Mehmet KAPLAN, **a.g.e.**, s.145-161; Doç Dr. İsmail ÇETİŞLİ, **Yeni Türk Edebiyatı Metin Tahlillerine Giriş Şiir**, Kardelen Kitabevi, Isparta 1999,s. 14-28.

³) Doç Dr. İsmail ÇETİŞLİ, **a.g.e.**,s. 14-28.

⁴) Mehmet KAPLAN, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar**, 1,Dergâh Yayınları, İstanbul 1976,s.129

⁵) Faruk K. TİMURTAŞ, **Yunus Emre Dâvanı**, Tercüman 1001 Temel Eser 1, s. 179.

bütün varlıkları bünyesinde bulunduran kâinatla birlikte Mevlâ'ya doğru akmağa, çağlamağa; mânâya dönüşen tek bir sesle Mevlâ'sını anmağa, çağırmağa başlar...Yûnus'un nazarında değeri tartışılmaz olan bu edebî dil, gönülden çıkıp gönüllere dökülmeden önce, Tapduk'un kapısına kırk yıl eğrisi olmayan odun taşıyan, bu yolda seyr ü sülûkunu tamamlayan ârifin yüreğinden süzdüğü : “Sözünü bilen kişinin yüzünü ağartan; düşünüp söyleyenin işini tamamlayan; savaşları sona erdiren; zehirden pişmiş aşı, bal ile yağ eden” bir sözdür. Şiirde, biz bu üst dil ile düşünüyoruz, duyuyoruz; bu dilin canlılığıyla dinimizin felsefi derinliklerini, idrak ve iz'ânımızın dinamiklerini harekete geçiriyoruz. Zihne işlerlik, kalbe tefekkür derinliği kazandıran bu dil sayesinde önümüzdeki fikir, hayal ve hakikat kapılarını açabiliyoruz.Yûnus:

*Derdi öküş Eyyûb ile gözü yaşlı Ya'kûb ile
Ol Muhammed mahbûb ile çağırayın Mevlâ'm seni⁶*

diyerek “peygamberlere iman” gibi evrensel nitelikli bir akideyi, bu şiir dilinin sahip olduğu zengin mecazlar, telmihler, mazmûnlar aracılığıyla bize bir mısradaki birkaç kelime ile derinliğine duyurmakta, tattırmaktadır. Dinî dil olmadığı halde, şiir dilinin sahip olduğu imajlar, semboller sayesinde, Peygamberlik gibi üstün bir paye ile şereflendirilen bu seçilmiş insanların yaşadıkları ibret, hikmet ve hayranlık dolu olaylara şahit oluyor; o ilâhi sevgi ve sevdâların şevkinden, o acı ve ıstırapların hüznünden, o yüksek umut, itaat, hasret ve heyecanların tezahürlerinden estetik hazlar alabiliyoruz... Bu dil estetiği bazen Sait Emre gibi bir şairimizin ilhamında:

*Dilsüzler haberini kulaksız dinleyesi
Dilsiz kulaksız sözün can gerek anlayası⁷*

şeklindeki söyleyişle ses olmaktan, söz olmaktan çıkar, salikin duyduğu, içinde bizzat yaşadığı hâl olur. Bu itibarla da kâmil bir can sayesinde kulaksız duyulup, dilsiz anlaşılmaya başlanır.

Şiirin dili; sırrını, tefekkürünü, vecdini, haz ve heyecanlarını terennüm etmesi yönüyle şairin duyduğu ilhamı yansıtır. Onbeşinci asırda “Bayramîlik” tarikatının kurucusu olan Hacı Bayram-ı Velî'nin bir ilâhîsinde geçen:

*Şakirdleri taş yonarlar yonup üstâda sunarlar
Mevlâ'nın adın anarlar taşın her bir pâresinde⁸*

tarzındaki sözlerde, mutasavvıf şairin gönül dilinde; saf şiirin yapı, düzen ve mânâsıyla gönüller yeniden yapılır. Gönül şehri, “zübde-i âlem”e uyum sağlaması için yeni baştan inşa edilir. Şiirin edebî dili; gönül yapan üstâtlarına taş yonan dervişlerin çekiç darbelerinden yayılan ve teksele dönüşen derin ilâhiler halinde, âhenkli bir tesbih olur; var edenin anıldığı seslerde, coşkulu bir zikir olur... Şiirin yapı ve düzeninde bu dil, bir gönül şehrinin kuruluşuna ait görüntüler içerisinde o gönüle atılan sağlam bir temel olur...

Âriflere söz satılır ol şarın bâzâresinde

ifadesinde bu edebî dil, o gönül şehrinin pazarında âriflere satılan edep, erkân, ihlâs, irfan yüklü bir gevher olur; sonsuz bir sevgi, ilâhi bir aşk olur... Hassasiyetle seçilen kelimelerle anlam derinliği olan mısraların oluşturmasında ve bu mısraların dizilişleriyle teşkil edilen şiire ait yapı, düzen ve mânânın elinde şiirin dili, vasıta olmaktan çıkar, alınıp satılan bir meta haline gelir. Artık taş, çimento, tuğla, demir, su gibi malzemelerle yapılan bir kutsal mekân, kendisini meydana getiren bu terkiplerin hiç birisi değildir. Bu ibadethânedeki dil ile yapılan bütün ibadetler hâl diline dönmüş, aşk hâline gelmiş; umut, şevk, hasret ve heyecana dönüşmüş, farklı bir mahiyet

⁶) Faruk K.TİMURTAŞ, a.g.e., s. 180

⁷) Suat BATUR, **Açıklamalı-Örnekli Türk Halk Edebiyatı**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul,1998, s.289.

⁸) Suat BATUR, a.g.e., s.289.

kazanmıştır. Milletın maddî, manevî ihtiyaçlarından doğan dil, o milletin kültür ve medeniyet anlayışı ve yaşantısıyla büyür, gelişme gösterir ve zenginleşir. Bu işlenmiş ve incelmış dil, aynı zamanda büyük bir mütefekkir olan mutasavvıf şairimiz Erzurumlu İbrahim Hakkı Hz.'nin şiir dilini, estetik bir yaklaşımla tevekkül hâline getirir; ifade kudretiyle, gönüllere şifa verir, nasihat eder, yol gösterir, ışık tutar...

*Her sözde nasihat var
Her nesnede zîynet var
Her işte ganîmet var
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler⁹*

Şiirde telmihlerle işaret edilen, ifadesi açıkça mümkün olmayan geniş kapsamlı mânânın, bir mısra içinde şairin dilinden okuyucuya yansıtılması, şiir dilinin başarısıdır. Her sözde bir nasihatın bilinip o sözden ibret alınması; her nesnede bir güzellik olduğunun farkına varılıp bunu, yoktan var edeninin aranması; her işten ele geçecek bir kazanç olduğunun bilinmesi ve alınıp uygulanan bütün kararlarda Allah'a teslim olunması gibi belli bir yaşantıya, belli bir dünya görüşüne dayanan tasavvufî duyuş ve düşünüşler, mutasavvıf şairin gönlünde edebî bir dili olarak hayatıyetine devam eder.

Şiir diline, estetiği ve ifade kudretini sağlayan önemli bir diğerk amil de musikidir. Şiirde mânâ ile birlikte yoğrulan vezin, durak, kafiy ve redif unsurları ile ses tekrarları, şiirde derunî bir âhengın doğmasına, kulağı ve gönlü dolduran hoş bir musikinın duyulmasına vesile olur. Türk edebiyatının en büyük şairlerinden olan Fuzulî, meşhur "Su Kasidesi"nde:

*Dest-bûsı ârzûsiyle ger ölürsem düstlar
Kûze eylesen toprağum sunun anunla yâra su¹⁰*

derken, titizlikle seçtiği ve yerli yerince kullandığı kelimelerdeki dil sayesinde, şiirde olmazsa olmaz denilen musikiyi başarıyla yakalamıştır. Fuzulî'nin yukarıdaki beyitte; "s" ünsüzünün tekrarıyla yaptığı aliterasyon, "û" ünlüsünün tekrarıyla yaptığı asonans sanatında duyulan derunî ahenk ile birlikte ses ve kelimelere yüklediği her iki dünyada devam eden Peygamber iştiyakı, onun dili kullanmadaki maharetinin yanında, asırlarca kullanıla kullanıla gelişen, büyüyen ve zenginleşen Türkçe'nin, estetiğini, inceliğini ve ifade kudretini de gösterir. Acaba, değil Türk Edebiyatında Dünya Edebiyatında Fuzulî'nin:

*Ne yanar kimse bana ateş-i dilden özge
Ne açar kimse kapum bâd-ı sabâdan gayrı¹¹*

dediği yalnızlık duygusunu, aynı heyecan, aynı lirizm ve aynı samimiyet ölçülerinde hangi şair yaşamış, duymuş ve söyleyebilmiştir?.. Beyte kulak verdiğimizde duyduğumuz ses, gönül ateşinin o gönüllü yakıp kavuran sesi ile sâba rüzgârının kapıyı tıklayarak açtığı sestir. Bu seste yalnızlığın acısı ve ızdırabı, çaresizliğin dinmeyen şikâyetleri vardır. Fuzulî, yalnızlığını kendi gönül ateşi ve sabâ rüzgârı ile paylaşırken bu acıyı, bu yüksek duyarlılığı, bu ulvî ilhâmı Türkçe seslerle duymuş, Türkçe kelimelerle düşünmüş, Türkçe'nin estetiği ve ifade kudretiyle terennüm etmiştir.

Şiirlerinde karlı, puslu, dumanlı, dağları; bitmeyen çileli yolları; elvan elvan çiçeklerin, billûr pınarların, buz gibi akıp giden suların süslediği yaylaları; dinmeyen acıları, hasretleri, duyulan mutlulukları, ümitleri, sevinçleri; yaşanan köy güzelliklerini; çeşme başlarını ve bütün bu

⁹) Erzurumlu İbrahim Hakkı Hz., **Marifetname**, (Sadeleştiren Turgut Ulusoy) Elif Ofset, İstanbul 1980, c.1, s.151.

¹⁰) Necmettin HACIEMİNOĞLU, **Fuzulî**, Toker Yayınları, İstanbul 1972, s.140.; Halûk İPEKTEN, **Fuzulî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**, Atatürk Üniv.yay. Sevinç Mat. Ankara,1973,s.60.

¹¹) Prof. Dr. Abdulkadir KARAHAN, **FUZULÎ (Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti)**, M.E.Basımevi, İst., 1996, s.318.

tabiat tasvirleri içinde yer verdiği elleri boğum boğum kınalı, yayla çiçeği kokan, tatlı dilli, kalem tutan ak elleriyle elif elif yazan, alımlı gerçek-hayâli Anadolu güzellerini gönül okşayan ve insan psikolojisine hoş gelen bir eda ile anlatan Karacaoğlan; bu tabiat güzelliklerinde Türkçe'nin kıvraklığının, inceliğinin, estetik yapısının bir nevi ispatını yapar. “Frengistan” adıyla adlandırdığı Avrupa'yı gezerken, bu gurbet illerinde, kendi vatanına duyduğu hasreti terennüm eden bir “Koşma”sında dilin, insanın kimliği, mensubiyeti ve hayatı üzerindeki önemine işaret eder.

*İndim seyran ettim Frengistan'ı
İlleri var bizim il'e benzemez
Levin tutmuş goncaları açılmış
Gülleri var bizim güle benzemez*

*Göllerinde kuğuları yüzüşür
Meşesinde sığınları böğrüşür
Güzelleri türkü söyler çığırsır
Dilleri var bizim dile benzemez¹²*

diyerek vatana ait güzellikleri aramakla, milletimize ait temel değerleri beğenmekle, özlemekle kalmaz; bu milletin millet olmasındaki esasların varlığına ve önemine de işaret eder. “Gül, gonca, göl, kuğu, meşe, sığın,” her yerde aynı yapı ve görünümde olmalarına rağmen, vatan adı verilen coğrafyayı, vatan hâline getiren dil olmadıktan sonra, bunların ortaya koydukları güzellikler velev ki aynı bile olsa insanda, farklı duygu ve düşünceleri çağrıştırmaları bakımından ona zevk vermez. Dilin olmadığı yerde görülen kültür ve san'atın, hattâ medeniyet kolaylığının insana huzur vermeyeceğini, yaşanılan hayattan da zevk alınmayacağını çarpıcı bir dille ifade eden Karacaoğlan; insanın ancak kendi dilini kullanmakla ve kendi vatanında yaşamakla mutlu olacağı hakikatini ortaya koyar. “Görmeğe o yad eller, ölmeğe veten yahşi” diyen ve şu anda adını hatırlayamadığım bir Azeri şair de aynı şekilde vatanın önemine dikkatleri çekmiyor mu?...

“Hüsn ü Aşk” adlı mesnevisinde; mecazî aşktan hakiki aşka geçişi ve tasavvufta uyulanan seyr ü sülûku anlatan onsekizinci asır şairlerimizden Şeyh Galib:

*Tarz-ı selefe takaddüm ettim
Bir başka lûgat tekellüm ettim
...
Zannetme ki şöyle böyle bir söz
Gel sen dahı söyle böyle bir söz¹³*

diyerek, bu eserinde Türkçe'nin ifade kudretinden aldığı güçle, kendisinden önce bu ve benzeri konularda yazılmış mesnevileri aştığını, geçmiş şairlerin tarzından ileriye geçtiğini, eskiye rağmen yepyeni bir lûgatla konuştuğunu; bunun basit bir söz olmadığını, bu sözün basit olduğunu zannedenlere meydan okuduğunu ifade eder.

Dilin bu hususiyetlerini muhafaza etmesi, onun yabancı dillerin istilasından korunmasına bağlıdır. Millî şairimiz Mehmet Akif, Fatih Kürsüsü'nde, lisanın bir millî vakarının olduğunu; bunun bozulmasıyla dilin yaşamasının, gelişmesinin ve yükselmesinin mümkün olamayacağını, bozulan kılığımız, kıyafetimiz gibi lisanın da millîliğe dayanan yapı ve fonksiyonlarını tamamen kaybedeceği hakikatine eğilerek Türkçe'mize, bu millî dile sahip çıkılmasını ister.

*-Zaten budur ya dert işte!
Tasarrufatını aynen alırsak İngiliz'in,*

¹²) Mustafa Necati KARAER, **Karacaoğlan**, Tercüman 1001 Eser 26, s.295.

¹³) Abdülbâki GÖLPINARLI, **Şeyh Galib Divanı'ndan Seçmeler**, Kültür ve Tur.Bak.Yay. Ankara,1985,s.222.

*Fransız'ın; ne olur hali, sonra şivemizin?
Lisanın olmalıdır bir vakaar-ı millîsi,
...
Bugün ne maskara olmuşsa milletin kılığı;
Lisan da öyle olur¹⁴*

Mehmet Emin Yurdakul “Türk Dili” başlıklı şiirinde, vatani vatan yapan kıymet hükümlerinin ahengini, ecdadın şanlı tarihinin sesini bu dil sayesinde dinlediğini söyler.

*Sende aziz dağların, beldelerin sesi var,
Ben o elmas sorguçlu hakanları sende duydum.
Sende bir çok şairler, kahramanlar haykırmişler;
Sendedir ki ecdâdın tarihini dinliyorum.”¹⁵*

Yahya Kemâl, Türkçe'nin mükemmel bir dil olduğuna, emsalsiz bir ifade kudretine sahip bulunduğu temas ettikten sonra: “Bir sadefin içinde okyanusun bütün uğultusu hissedildiği gibi, Türkçe'yi ifade etmeği deruhte eden sanatkârın kalbinde de bütün şiirimiz öyle uğuldmalıdır.”¹⁶ diyerek şairlerin, dile ait taşıdıkları sorumluluklara ve bunun ehemmiyetine işaret eder. Şiir ile ses arasında kuvvetli bir bağ kuran, bu bağı, hemen bütün şiirlerinde korumaya büyük hassasiyet gösteren Yahya Kemal, gelenekten geleceğe akan temiz, duru ve kesintisiz bir Türkçe'nin sesini, arûzun o eşsiz âhengine taşırken son derece samimi ve başarılıdır. “Ses” başlıklı rubaisinde:

*Yârab ne müsâvâtı ne hürriyeti ver
Hattâ ne o yoldan gelecek şöhreti ver
Hep neşve veren aşkı terennüm dilerim
Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver¹⁷*

diyerek güzel Türkçe'mizin şiire akseden lirizmini, estetiğini, ifade kudretini yetmiş senelik bir değişimden ve kopuştan sonra¹⁸ şiire tekrar kazandırmayı başarmıştır. Divan şiirini, Türk şiirinin klasiği olarak kabul eden Yahya Kemal, pürüzsüz bir Türkçe ile yazmış olduğu şiirlerinde son derece tesirli olmuş ve diyebiliriz ki Türkçe'nin şiir diline yansıyan ses ve söz kudretinin en güzel numunelerini vermiştir. Esasen bu güçlü şairin Allah (cc)'dan en büyük arzusu: “Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver” olmuştur..

Şiirlerinde, genelde sembolistlerin itibar ettiği akşam renginin esrareniz görüntülerini ve belirsizliklerini esas alan Ahmet Haşım, “Merdiven” başlıklı şiirinde şöyle diyor:

*Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,
Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak...*

*Sular sarardı.. yüzün perde perde solmakta,
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...*

*Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller,
Dururu alev gibi dallarda kanlı bülbüller,*

¹⁴) Mehmet Akif ERSOY, **Safahat**, İnkılâp be Aka Basımevi, İstanbul 1974, 9. Basım, s.244,245.

¹⁵)Prof. Dr. M.Orhan OKAY, “a.g.m.; a.g.d. s.476.

¹⁶) Yahya KEMAL, **Edebiyata Dair**, İstanbul 1971, s.10; Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN, **Dünden Bugüne Yunus Emre**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayın Sayı 92. Ankara 1995,s.43.

¹⁷) Prof. Dr. İnci ENGİNÜN, “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri”, **Türk Dili Aylık Dil Dergisi**,Türk Şiiri Özel Sayısı IV.Çağdaş Türk Şiiri, S.481-482/ Ocak-Şubat1992, s.625.

¹⁸) Ahmet Hamdi TANPINAR, **Yahya Kemal**, Berksoy Matbaası, İstanbul 1962, s.125.

Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?

*Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta,
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...¹⁹*

Kendisine verilen sınırlı zaman diliminde, ömrün merdivenlerini birer birer tırmanan insan, istikbâle yönelik bu tırmanışında kendini hayal, ümit, arzu ve ideallerinin tesirine o kadar kaptırır ki geride kalan zamanın, kendisinden bir çok şeyi alıp götürdüğünün neden sonra farkına varır. İnsanı derinden etkileyen, onun aczini, çaresizliğini ortaya koyan bu trajik durum, onu her nefesinde ölüm denilen ilâhi hakikate yaklaştırmaktadır. Şiirin gizli lisanında: “*ömür, hayat, mezar, çukur, selvi, taş, tümsek, toprak yığını, soğuk, serin, kara yer, ahret, cennet, cehennem..vb.*” gibi ölüm hakikatini çağrıştıran herhangi bir kelime kullanılmadan, “ölüm” denilen evrensel mahiyetteki bir temanın, şiirin diline aktarılması, Haşim’in dili kullanma ustalığı ile Türkçe’nin sahip olduğu ifade kudretinin ve estetik yapısının önemli birer göstergesidir.

Okumamış olduğu hâlde, Anadolu’nun bağrında insanın bedîi nabzını tutabilecek kadar dolu bir irfân adamı, merhum Ahmet Kabaklı’nın ifadesiyle bir “halk ulusu”²⁰ olan Veysel’in; “vasiyet” yaklaşımları içinde canlı bir varlık, vazgeçilmez bir dost olarak telakki ettiği sazına, bir bakıma “fanilik” ve “ebedilik” sırlarını fısıldadığı:

*Sen petek misâli Veysel de arı
İnleşir beraber yapardık balı*

tarzındaki söyleyişi, bu irfân adamının gönüllerde hayranlık uyandıran basiretini, bu halk ulusunun dehâsını, Türk şiirinin ise dildeki güzelliğini, inceliğini ortaya koyar. Somut bir varlık olan balın, soyut olan duygu, düşünce ve ilhama dönüştürülüp söz hâline getirilmesindeki maharet, Anadolu insanının gönlünde yer tutmuş, kabul görmüş millî bir duyustur.

İnsanımızda başlayan kimlik bunalımı, kişilik aşınması; manevî hasletlerden uzaklaşıp maddeye temayül etme; içeriden ve dışarıdan gelen şuurulu baskılar; yönetime dayalı mevcut işleyişlerin arzu edilen seviyede olmayışı; eğitim arayışlarında içine düşülen yanlışlıklar, çarpıklıklar; asrın gidişatındaki şahsilik ile ekonomide sömürüye dönüşen dışa bağımlı yaklaşımlar ve uygulamalar, Arif Nihat Asya’nın zamandan şikâyet etmesine sebebiyet verir. Bugün söylenmiş kadar canlı olan ve dua niteliği taşıyan bir rubaisinde:

*Elsizlere el, dilsizlere dil ver yeniden!
Lûtfet, bize bir şanlı nesil ver yeniden!
Dünyâyı alıp avcuna bir gün, Tanrı’m,
Avcuda bu dünyâyı şekil ver yeniden²¹*

diyen şairin; bu şiirinde, “mânâ, dil ve âhenk” varlığını ne derece başarıyla yoğurup, şiire has olan ifade gücü ve san’at duyarlılığıyla şiir diline aktardığı aşikârdır. Benzer şikâyetler, millî birlik ve beraberliği dağılmış; yurdu yuvası elinden alınmış bir cemiyetin acı ve ızdırabını “Hêydar Baba” adındaki dağ ile paylaşan Muhammed Hüseyin Şehriyâr’da da vardır. Şairin:

*Hêydar Baba göyler bütin dumandı,
Günlerimiz bir birinden yamandı,
Birbirüzden ayrılmayun amandı,
Yahşılığı elimizden aluplar,
Yahşı bizi yaman güne saluplar.²²*

¹⁹) Prof. Dr. M. Orhan OKAY, **a.g.m.;a.g.d.**, s.420.

²⁰) Ahmet KABAKLI, **Şiir İncelemeleri**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 257.

²¹) Saadettin YILDIZ, **Arif Nihat Asya’nın Şiir Dünyası**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997,s.484

sözünde, şiirin dili; “şikâyete, nasihate, özleme”, yaşanan acı hatıraları terennüm eden bir “inleyişe” dönüşmüştür... Bu edebî dil, Türkçe'nin yaşayan büyük şairi Bahtiyar Vahabzade'nin:

*Bu dil ile tanımuşam
Hem sevinci hem de gamı
Bu dil ile yaratmışam
Her şi'rimi her nağmemi
Yoh men hêçem
Men yalanam
Kitap kitap sözlerimin
Müellifi benim anam²³*

tarzında söylediği sözlerde; anadili sayesinde yaşanan gamdır, sevinçtir, sevgidir, şiirdir, nağmedir, anadır, yoluna baş koyulacak bir anavatandır...

Bu beliğ, bu latif, bu zârif Türkçe; Türkçe'ye emek veren, gönül veren, bir dil sevdâlısı Yavuz Bülent Bakiler'in gönlünde:

*Malatya'da Elazığ'da bizim dilimiz,
Kâşgarlı Mahmud'un güzel kamûsu.
Bülbül şakıması, sümbül kokusu,
Fırat'ta şelâle, bir köpüklü su.²⁴*

söyleyişle bir vatan toprağı hâline dönüşür... Yavuz Bülent Bakiler, dilimiz için adeta yanıp kavrulmuş bir yürektir. Bu dolu, içli ve yanık yürekten dökülen ilhamın sesinde şiirin dili, vazgeçilemez bir vatan olur... Bu dil, şairin gönül gülistanında bülbül şakımasına döner, sonsuza yayılan tatlı bir ahenk olur... Vatanın bir köşesinde toprak kokan, ana kokan, sevgi kokan, hasret kokan bir sümbül olur... Türkçe; Malatya'da, Elazığ'da bir dil ve kültür hazinesine döner, kamûs olur... Fırat'ta coşkunu bir şelâle, taşıp giden köpüklü bir su olur...

Türkçe; ecdâdın “ îlâ-yı kelimetullah” uğruna gücünün, takatinin yettiği yerlere diktiği ses bayrağı, üç kıtada vatan tutulan coğrafyanın sessiz çığlığı, dinmeyen gözyaşındır. Türkçe:

*Budapeşte'de, bir gece yarısında,
Akışına bıraktım düşlerimi Tuna'nın
Akıyordu Buda ile Peşte arasında
Üstünde köprüleri vardı Sinan'ın²⁵*

diyen Yahya Akengin'in, kaban yüreğinden, Tuna'nın buruk ve dalgın sularına bırakılan Buda'sıyla, Peşte'siyle, Sinan'ıyla köprüsüyle şanlı bir tarih, doğması beklenen umut olur.

Edebî dilin estetik ve mistik dokusunda Türkçe; varlıklar âleminin aşk ile bezenmiş esrarlı lisanı, zerreden küreye bütün bir kainatın kendi dilince Allah'ı tesbihidir. Bu mistik dil:

*Bu denge, bu ahenk, bu hâl, bu zaman,
Aşk ile can buldu bu arz, bu devrân!..
Yine döner miydi her âlem, her an;
Hakk'ı tesbih eden dil, olmasaydı?!..²⁶*

²²) Dr. Rifat ARAZ, *Şiir İncelemesi*, Alp Yayınevi, Ankara 2005, s.534.

²³) Bahtiyar VAHABZADE, *Şiirler*, Ötüken Neşriyat A.Ş. İstanbul 1979, s. 87.

²⁴) Selçuk KARAKILIÇ, *Yavuz Bülent Bakiler'e Armağan*, Size Dergisi Yayınları 13, İstanbul 2006, s.65.

²⁵) Yahya AKENGİN, *Eylül Kuşatması*, Ankara 2001, s.37.

diyen Rıfat Araz'ın marifet ikliminde, hârikulâde bir yaratılışa sahip olan zamanın, zeminin ve bütün bir mahlukâtın dönüşüne ve devamlılığına sebebiyet veren tesbihidir, zikridir... Şiirde, gönülden dökülen bu edebî dile yetişmek, bu üst dil ile terennüm etmek kolay değildir. Mustafa Özçelik'in "Acz ve Sükût" başlıklı şiirinde tespit ettiğimiz:

*Kalp, Rabbânî ilhamların tecelligâhı olmalıdır.
Bunun için de kalp temizlenecek,
pak bir "ayna"ya dönüşecek ki,
dışarının "hakikat"i kendi lisânı ve muhtevâsıyla içeriye,
kalbe yansısın.
Tecelli gerçekleşsin.
Ezel ve ebed sırrını fısıldasın.
Gayb dünyasından haberler versin.
Gönlümüzden dilimize hikmet pınarları aksın.*"²⁷

tarzındaki söyleyişte, bir nazargâhı ilâhî olan gönül; hilkâtindeki o saf, o duru, o lekesez hâline dönüp, iç âlemindeki merhaleleri aşma yolunda kendisini bulacak ki, hakikatin sesini duyabilsin, onun esrârlı lisanını anlayabilsin... O kalp denilen Rabbânî ilhamların tecelligâhı olan ayna; yaratılıştaki paklığına, parlaklığına kavuşacak ki, mevcut hikmet ve hakikat güzelliklerinin hâl dilini yansıtılsın... İlâhî tecellinin gerçekleştiği böyle bir iç âleminde, bir deryâ mesabesindeki gönülden, dilimize, gönlümüze hikmet pınarları akmağa başlar... Gönül, kendisini anlayan dostlarına ezel ve ebed sırrlarını fısıldamağa, gayb âleminden haberler vermeğe başlar.

Türkçe; Nazım Payam'ın edebî dilinde kınalı ellerde testi, ruhlara inşirâh veren dua, beklentilerin gül yumağı, umudun ak pürçeğidir. O, türkülerimizin hüznün kokan sesi, düşlerimizin esrârı, ahengi ve estetik lisanıdır... Korkularımızı, karanlıklarımızı dağıtan; yalnızlığımızı bölüşüp paylaştığımız bir can yoldaşdır.. Türkçe; Nevaîlerin sohbetinde kalbe dolan huzur, Yûnusların yakarışlarında bütün bir kâinatı sevgiyle, muhabbetle kucaklayan içli, dolu ve derin bir sestir...

*Kelimeler Kaşgarlı'm
Bu bizim kelimeler
Dağ kaynağından akan
Sular gibi aydınlık
Berrak, saf, kar goncası
Şafak getiren ışık*

Türkçe; Nazım Payam'ın ilhamında, dağ kaynağından akan sular kadar saf, berrak ve aydınlıktır... Onun kelimeleri; gonca tutmuş kar çiçekleri kadar beyaz, şafak getiren ışık kadar taze, aydınlık ve sıcaktır... O; gökte uçan kuşuyla, bayraklaşan hilâliyle, yerde açan çiçeğiyle, meyve veren ağacıyla, şiirdeki ahengiyle, estetiği ve ifade kudretiyle "Baştan sona Türkiye" dir. Türkçe, şairin duasıdır...

*Sen koru Görklü Tanrı'm
Ad koyduğum Türkçe'mi
Sen koru Görklü Tanrı'm
Türkçe yazan kalemi*"²⁸

Rıfat ARAZ

²⁶)Rıfat ARAZ, "Gül Kapısında", Somuncu Baba Kültür-Edebiyat ve Araştırma Dergisi, Haziran 2005,S. 56, s.25

²⁷) Mustafa ÖZÇELİK, **Gül ve Hançer**, İstanbul Yayınları, İstanbul 2002, s.11

²⁸)Nazım PAYAM, **Ben Kendimi dağ Bilirim (Şiirler)**, Batı Yayın-Dağıtım,Elazığ 2004 s.11; Dr. Rıfat Araz , **Şiir İncelemesi**, Alp yayınları, Ankara 2005, s.449,450; Nazım PAYAM, "Türkçem Benim Vatanım", **Bizim Külliye**, Nisan-Mayıs-Haziran 1999 ELAZIĞ, S.1 ,s.26, 27.